

AXBOROT – KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH

Samiyeva Maftuna Faxriddin qizi

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “Raqamli iqtisodiyot va axborot texnologiyalari” kafedrası assistenti

m.samiyeva@tsue.uz

Annotatsiya

Ushbu maqolada respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustivor yo'nalishlariga bog'liqligi ko'rsatilgan, muammoning o'rganilganlik darajasi, ob'ekti va predmeti tavsiflangan, tadqiqot usullari amaliy natijalari bayon qilingan. Bugungi kunda shiddat bilan rivojlanayotgan global iqtisodiyot sharoitida raqamli iqtisodiyot o'z rivojlanishining boshlang'ich davrida bo'lib, zamonamizning raqamli axborot bosqichiga butunlay o'tishi atigi bir necha yilni tashkil etadi. Ushbu optimallashtirishning ijobiy natijalarini oshirish, ma'lumotlarni ilg'or boshqarishni ta'kidlaydi. Iqtisodiyotni samarali boshqarishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) katta tezlik bilan kirib kelayotganini anglatadi. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha reyting tizimi hamda uni amalga oshirishning idoralararo mexanizmidan foydalangan holda, respublika tashkilot tarmoqlarini raqamli transformatsiyalashning joriy holati tahlil qilindi. Xorijiy davlatlar bilan raqamlashtirishning qiyosiy tahlili o'tkazildi.

Аннотация

В данной статье показано, что это зависит от приоритетных направлений развития науки и техники республики, степень изученности проблемы, описаны ее объект и предмет, а также описаны практические результаты методов исследования. Сегодня, в условиях стремительно развивающейся мировой экономики, цифровая экономика находится на начальном этапе своего развития, а полный переход на цифровую информационную стадию современности займет всего несколько лет. Увеличение положительных результатов этой оптимизации подчеркивает усовершенствованное управление данными. Это означает, что информационно-коммуникационные технологии (ИКТ) эффективно входят в экономику. С помощью системы рейтингов развития цифровой экономики и межведомственного механизма ее реализации проанализировано современное состояние цифровой

трансформации организационных сетей республики. Проведен сравнительный анализ цифровизации с зарубежными странами.

Abstract

In this article, it is shown that it depends on the priority directions of the development of science and technology of the republic, the degree of study of the problem, its object and subject are described, and the practical results of research methods are described. Today, in the conditions of the rapidly developing global economy, the digital economy is at the initial stage of its development, and the complete transition to the digital information stage of our time will take only a few years. Increasing the positive results of this optimization emphasizes advanced data management. It means that information and communication technologies (ICT) are entering the economy effectively. Using the rating system for the development of the digital economy and the interdepartmental mechanism of its implementation, the current state of digital transformation of the republic's organizational networks was analyzed. A comparative analysis of digitization with foreign countries was conducted.

Kalit soʻzlar

axborot kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli xizmatlar, optimallashtirish, rivojlanish xususiyatlari tashkiliy jarayonlar, zamonaviy texnologiyalar.

Ключевые слова

информационно-коммуникационные технологии, цифровые сервисы, оптимизация, характеристики развития, организационные процессы, современные технологии.

Keywords

information communication technologies, digital services, optimization, development characteristics, organizational processes, modern technologies.

Kirish

Bugun jamiyatda raqamli texnologiyalarning ahamiyati tobora ortmoqda. Ularning keng joriy qilinishi va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish masalalari hozirgi zamonda har bir davlat uchun jiddiy hayotiy masalaga aylangan. Jahon iqtisodiyotida “raqamli iqtisodiyot”ning o’sish sur’atlari deyarli 20 % ni tashkil etadi. Rivojlanayotgan davlatlarda “raqamli iqtisodiyot”ning yalpi ichki mahsulotdagi ulishi 7 % ga yetgan, xususan “AQSH yiliga 400 milliard AQSH dollaridan ko’proq” raqamli hizmatlarni tashkil qilmoqda. Hozirgi kunda ushbu davlat yalpi ichki mahsulotning 5 foizi internet va axborot – telekommunikatsiya texnologiyalari bilan bog’liq sohalarga to’g’ri kelmoqda. 2025-yilgacha AQSH sanoat sohasini “raqamlashtirish”dan qo’shimcha 20 trln. AQSH dollar daromat olishi kutilmoqda. Iqtisodiyotni raqamlashtirish jarayonlarni jadal rivojlantirib borayotgan bugungi kunda, istiqbolda energiya va tabiiy resurslar hisobini yuritishning va uni nazorat qilishning mavjud mexanizmlarini eng zamonaviy texnologiyalar asosida doimiy ravishda takomillashib borish talab etilmoqda. Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va

O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida "Avvalombor, 2023-yilda aholi tomonidan taklif berilgan suv, elektr energiyasi, yo'l, maktab kabi yo'nalishlar bo'yicha qariyb 3 barobar ko'p, ya'ni 8 trillion so'm yo'naltiriladi." O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-maydagi "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-6079-son, 2020-yil 18-iyundagi "Tabiiy gaz va elektr energiyasini sotish mexanizmini takomillashtirish bo'yicha chora tadbirlar to'g'risida"gi PQ-4699-son qarorlari hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 27-aprel 260-sonli "Elektr energiyasini hisobga olish va nazorat qilishning avtomatlashtirilgan tizimi jadal joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaror mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili

Ta'kidlash kerakki, bugungi kunda har bir sohani raqamli texnologiyalarsiz tasavvur eta olmaymiz. Ayniqsa davlat tashkilotlari raqamli xizmatlarsiz jarayonlarini tezkor yo'lga qo'ya olamaydi. Mazkur jarayonlarni samarali tashkil etishda tahlillar olib borish faoliyatini o'rganish va kerakli yechimlarni taklif etish uchun albatta ilmiy tadqiqotlar o'tkazish lozim. Bugungi kunda ilmiy qator izlanishlar olib borilmoqda.

Masalan, Ayupov R.X., Baltabayeva G.R., Hozirgi paytda tezkorlik bilan rivojlanayotgan va bir qancha shov-shuvlarga sabab bo'layotgan raqamli dasturining asosiy maqsadlari yoritib berilgan [1]. Raqamli platformalarning o'sishi ularning raqamli ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish bunda ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishdagi asosiy omil raqamlar ko'rinishidagi ma'lumotlar bo'lib, katta hajmdagi ma'lumotlarni, axborotlarni qayta ishlash va natijasini tahlil qilish yordamida har hil turdagi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish, texnologiyalar, qurilmalar, saqlash, mahsulotlarni yetqazib berishda oldingi tizimdan samaraliroq yechimlar tadbiq qilishdir. Boshqacha qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot bu onlayn xizmatlar ko'rsatish, elektron to'lovlar amalga oshirish, internet savdo, kraudfanding va boshqa turdagi sohalarni raqamli kompyuter texnologiyalarini rivojlanishi bilan bog'liq faoliyatdi [2]. Raqamli iqtisodiyot o'zaro bog'liq bo'lgan ishlab chiqarish va boshqaruv jarayonlarining zanjirida iborat bo'lib, uning ajralmas elementi zanjirlararo, insonlararo, bulutlar orqali raqamli texnologiyalar yordamida amalga oshiriladigan ma'lumot almashinishdir [3].

Raqamlashtirish texnologiyalarini kundalik hayotimizda maqsadli joriy qilishda eng muhimi, davlat xizmatlarini aholiga taklif qilish orqali xalq bilan interfaol muloqat tezlashmoqda. Bu esa "intellektual hukumat" tamoyillari asosida aholi va tadbirkorlik sub'ektlariga elektron davlat xizmatlarini ko'rsatish tizimi yanada kengaytirish naqadar to'g'ri ekanligini ham ko'rsatadi.

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada raqamli palatformalarning jahon iqtisodiyotidagi o'rnini egallashda tahlili jahon miqyosida olimlarning ilmiy ishlanmalari raqamli texnologiyalardan tashkilotlardagi bozor kapitallashuvi, milliy tashkilotlarning raqamli platformalar asosida rivojlantirish tendensiyalari tahlilida statistik – matematik hududlar kesimida statistik guruhlash va taqqoslash usullaridan foydalanildi. Tashkilot va uning axborot

tizimlari hozirgi bosqichda axborot-kommunikatsiya kompleksiga birlashtirilgan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'siri ostida tekshiriladi.

Tahlil va natijalar

Davlat tashkilotlarida AKTni joriy etish maqsadida axborot va kommunikatsiya texnologiyalari sohasidagi islohotlarni muvaffaqiyatli yo'lga qo'yish, keyingi yillarda telekommunikatsiya tizimlari va axborot texnologiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan qator ishlar amalga oshirilib, soha ravnaqini ta'minlamoqda:

- aniqlanishicha, mulkiy va infratuzilmali AKTni rivojlantirish dialektikasi hozirgi vaqtda axborot-kommunikatsiya tizimlari va texnologiyalari ular mavjudligining qandaydir yangi shakli axborot-kommunikatsiya majmuasini shakllantirganiga olib keladi;

- axborot-kommunikatsiya kompleksi tushunchasi va mohiyati ochib berilgan. Tashkilotlarning tarmog'i sifatidagi xususiyatlari o'rganildi. Tashkilotlarning rivojlanishining hozirgi bosqichining asosiy xususiyatlari aniqlanadi;

- tashkilotning axborot tizimining ishlashi va axborot tizimlarini boshqarish muammolari sohasidagi vaziyatlarni baholash uchun biznes muhitining xususiyatlari aniqlanadi;

- tashkilotning axborot tizimlarini boshqarish bo'yicha asosiy yechim turlari tasnifi o'tkazildi;

- zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari sharoitida tashkilotning axborot tizimini boshqarish uchun axborotni boshqarish vositalaridan foydalanishga yondashuv asoslanadi, bu tashkilotning axborot strategiyasi va tegishli biznes strategiyalari va biznes modellarini shakllantirish imkonini beradi. Tashkilotning amaliy ahamiyati tashkilotning axborot tizimlarini boshqarish bilan bog'liq muammolar majmuasini hal qilish bo'yicha aniq yondashuvlar va tavsiyalarni ishlab chiqishda, masalan, ATning tashkilotdagi roli va o'rini, uning potentsial axborot intensivligini aniqlash;

- axborot strategiyasi va axborot tizimlari ilovalari portfelini shakllantirish, AT bo'linmalarining tuzilishi va boshqalar.

Tahlil va natijalarni o'rgangan holda tashkilot axborot tizimi funksiyasiga muvofiq AT bo'limi uchun imtiyozli moliyalashtirish siyosatining qiyosiy jadvali keltirilgan (1-jadval). Jadvalda axborot tizimimg asosiy yo'nalishlar: biznesni qo'llab-quvvatlash, qurilish salohiyati, strategiya, ishlab chiqarish kabi yo'nalishlar tanlab olingan. Tanlangan yo'nalishlar bo'yicha siyosati, kamchiliklari va afzalliklari keltirilgan. Raqamli iqtisodiyotning afzalliklari albatta, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi, zamonaviy texnologiyalarning hayotimizga tadbiiq etilishi har bir inson hayotida ko'plab ijobiy imkoniyatlar berishi mumkin.

1-jadval

Tashkilotning axborot tizimi funksiyasiga muvofiq AT bo'limi uchun imtiyozli moliyalashtirish siyosati

<i>Axborot tizimi</i>	<i>Siyosat</i>	<i>Kamchiliklar</i>	<i>Afzalliklar</i>
-----------------------	----------------	---------------------	--------------------

Biznesni qo'llab-quvvatlash	AT bo'limi alohida biznes bo'linmasi bo'lib, AT xizmatlari uchun narxlarni belgilaydi	AT monopoliyasini tadqiq qilishga investitsiyalarning kamligi foydalanuvchilar AT xizmatlaridan voz kechishi mumkin	AT mijozga yo'naltirilgan funktsiya xizmatlar sifatini oshirish
Qurilish salohiyati	AT bo'limi tashkilot tomonidan uning ehtiyojlaridan kelib chiqqan holda moliyalashtiriladi, xizmatlar uchun narxlar belgilanmaydi	AT ga nazoratsiz investitsiyalar AT xizmatlaridan foydalanishning asossiz o'sishi Biznesning noto'g'ri rivojlanishi xavfi	Innovatsiyalarni rag'batlantiradi hisoblash oson Foydalanuvchilar ko'proq harakat erkinligiga ega bo'lishadi
Strategiya	Kombinatsiyalangan yondashuv. AT bo'limining ba'zi xizmatlari uchun narx belgilanadi	Foydali xizmatlar foydasiga axborot tizimini rivojlantirishning nomutanosibli	Yuqori sifatli xizmatlar bu zarur final foydalanuvchilar tizimlari
Ishlab chiqarish	Xarajatlar AT bo'limiga yoki AT xizmatining narxiga to'liq qoplanadi xarajatlarga teng	Xarajatlarga e'tibor qarating natijalar bo'yicha emas faoliyat ko'rsatmoqda axborot tizimlari IP emas mijoz yo'naltirilgan	AT xizmatlaridan tejankor foydalanish AT xizmatlari hajmini nazorat qilish

Xulosa

Har bir tashkilotda axborot tizimi mavjud bo'lib, uning muvaffaqiyatli ishlashi ko'p jihatdan biznesning rivojlanishi va muvaffaqiyatini belgilaydi, bu esa tashkilotlarni doimiy ravishda axborot tizimlarini takomillashtirishga va uyg'un o'sishni ta'minlaydigan yanada samarali dasturlarni yaratish muammolarini hal qilishga majbur qiladi. Tashkilotga tashqi ta'sirlar, uning ichki o'zgarishlari va o'zgarishlari axborot tizimida doimiy o'zgarishlarga ehtiyoj tug'diradi, bu esa mavjud tizimni o'zgartirish yoki yangisini yaratish to'g'risida qaror qabul qilish jarayonini amalga oshiradi. Tashkilotning axborot tizimini o'zgartirish jarayonini boshqarish vazifasi, ayniqsa bozorda turli etkazib beruvchilardan taklif qilinadigan juda ko'p yechimlar mavjud bo'lgan zamonaviy sharoitlarda murakkab va qiyin. Har bir tashkilotda axborot tizimi mavjud bo'lib, uning muvaffaqiyatli ishlashi ko'p jihatdan biznesning rivojlanishi va muvaffaqiyatini belgilaydi, bu esa tashkilotlarni doimiy ravishda axborot tizimlarini takomillashtirishga va uyg'un o'sishni ta'minlaydigan yanada samarali dasturlarni

yaratish muammolarini hal qilishga majbur qiladi. Tashkilotga tashqi ta'sirlar, uning ichki o'zgarishlari va o'zgarishlari axborot tizimida doimiy o'zgarishlarga ehtiyoj tug'diradi, bu esa mavjud tizimni o'zgartirish yoki yangisini yaratish to'g'risida qaror qabul qilish jarayonini amalga oshiradi. Tashkilotning axborot tizimini o'zgartirish jarayonini boshqarish vazifasi, ayniqsa bozorda turli etkazib beruvchilardan taklif qilinadigan juda ko'p yechimlar mavjud bo'lgan zamonaviy sharoitlarda murakkab va qiyin. Shu bois axborotlashtirishga sarflanadigan investitsiyalarning muhimligini, ayniqsa davlat darajasida asoslash bir qadar qiyin vazifa hisoblanadi. Har bir tashkilotda axborot tizimi mavjud bo'lib, uning muvaffaqiyatli ishlashi ko'p jihatdan biznesning rivojlanishi va muvaffaqiyatini belgilaydi, bu esa tashkilotlarni doimiy ravishda axborot tizimlarini takomillashtirishga va uyg'un o'sishni ta'minlaydigan yanada samarali dasturlarni yaratish muammolarini hal qilishga majbur qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ayupov R.X., Baltabayeva G.R., (2018). Raqamli valyutalar bozori: innavatsiyalar va rivojlanish istiqbollari. – T:fan va texnologiya. 173 b.
2. <https://www.texnoman.uz/post/raqamli-iqtisodiyot-nima.html>
3. <https://yuz.uz/uz/news/raqamli-iqtisodiyot-taraqqiyot-sari-qisqa-yol>
4. Gulyamov S.S. va b. (2019). Raqamli iqtisodiyotda blokcheyn texnologiyalari. -T.: Iqtisod – Moliya 396 b.
5. Ozoda Abdullayeva, Nosirjon Mallaboyev Process of student self-education and its design. Vol 27 No 2 (2018): Scientific Journal of Polonia University.
6. Маллабоев Н., Имамназаров Э., Абдуллаева Н, Перспективы производства продуктов питания. // "Экономика и социум" №5(48) 2018. С. 770-773
7. N.M.Mallaboev, I.A.Xolmirzaev; Joint educational educational work of the teacher and student and methods of improving the quality of education// Экономика и социум.-Москва, 2019.-№ 6(61) С. 48-53
8. Abdullaeva N, Mamurova F, Mallaboev N. Efficiency of experimental preparation use multimedia to enlarge some questions // Экономика и социум.-Москва, 2018.-№ 5(48) С. 11- 13
9. Muminova, E., Honkeldiyeva, G., Kurpayanidi, K., Akhunova, S., & Hamdamova, S. (2020). Features of Introducing Blockchain Technology in Digital Economy Developing Conditions in Uzbekistan. In E3S Web of Conferences (Vol. 159, p. 04023). EDP Sciences.